

УДК 330

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-66>

Соломонова Л. В.

здобувач

*Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій*

Solomonova Lilia

Graduate Student,

Black Sea Research Institute Economy and Innovation

ОЦІНКА СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Анотація. У статті досліджуються показники фінансової безпеки України і позиція держави у міжнародних рейтингах, які складаються міжнародними організаціями. Аналізується вплив оцінок міжнародних організацій на фінансову стабільність та безпеку країни, а саме показники фіскального (податкового) навантаження, фіскального здоров'я, грошово-кредитної свободи, фінансової свободи, тобто показники, які можуть бути використані як показники фінансової безпеки на макрорівні. Наведено та надано оцінку Індексу конкурентоспроможності України та глобальному фінансовому Індексу, які забезпечують оцінку рівня фінансової інклюзії країни. Зроблено висновки, що рейтинг України надзвичайно низький, стан фінансової безпеки національної економіки знаходиться на межі між задовільним і критичним значеннями, простежується незадовільний стан в оцінці банківської системи в цілому. Отож на державному рівні слід вжити термінових заходів для підвищення рейтингових позицій України через якісну трансформацію вітчизняної фінансової системи у напрямку підвищення рівня фінансової безпеки держави.

Ключові слова: рейтинг, індекс, фінансова безпека, фінансова криза, фінансова стабільність, фінансова інклюзія, фінансова система.

Вступ та постановка проблеми. Глобальні процеси роблять економіку розвиваючих країн більш відкритою, але й уразливою до зовнішніх загроз. Незважаючи на те що фінансіалізація підвищує конкурентоспроможність фінансового ринку та зменшує його вразливість до зовнішніх чинників, її надмірний вплив призводить до десуверенізації національних економік і втрати їхньої фінансової самостійності, несподіваних фінансових криз та перетворення реального сектору економіки на підсобного робітника [1]. Фінансова безпека держави досить актуальне питання як з економічного так і політичного поглядів. Важливим є те, що воно пов'язане з багатьма економічними проблемами України на сучасному етапі розвитку: зростання зовнішнього та внутрішнього боргу країни, зростання рівня інфляції та рівня монетизації, зростання обсягів тіньової економіки [2]. У сучасних умовах економічної та політичної кризи в Україні на перший

план виходять питання забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях економічного устрою, від фінансів окремих домогосподарств до загальнодержавних фінансів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За дослідження проблем щодо фінансової безпеки, лауреатами Нобелівської премії стали такі зарубіжні вчені, як: Г. Беккер, Д. Канеман, В. Сміт, Р. Коуз, Д. Норт, Р. Фогель, Дж. Акерлоф, Дж. Міррліс, М. Спенс, Дж. Стігліц, Р. Ауман, Р. Зелтен, Дж. Неш, Дж. Харсаньї, Т. Шеллінг. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців значний внесок у розвиток методології та практики вирішення проблеми зробили такі вчені: А. Базилюк, Л. Нечипорук, Є. Степанюк, О. Барановський, В. Геєць, В. Глуценко, Я. Жаліло, В. Мунтян, С. Онищенко, А. Сухоруков, Н. Яценко та інші.

Метою статті є аналіз сучасного стану фінансової безпеки України на основі оцінки становища країни у міжнародних рейтингах.

Результати дослідження. Фінансова безпека держави – це ступінь забезпечення стабільності й захищеності, стійкості розвитку фінансових відносин, які складаються на різних рівнях і в різних сферах фінансової системи, що досягається за допомогою реалізації заходів щодо нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз [2]. Причиною такого суттєвого підвищення ролі саме фінансової безпеки стало значне посилення фінансової глобалізації світового господарства, яке спричинило, з одного боку, фінансову експансію розвинених країн, лібералізацію зовнішньоекономічних зв'язків та посилення міжнародної мобільності капіталу, з іншого боку, послаблення державно-управлінського впливу та контролю за функціонуванням власних грошово-кредитних відносин, підвищення вразливості економік країн та зменшення їх стійкості до фінансових криз, зовнішньоекономічних впливів та загроз і, як наслідок, потребу в захисті національних фінансових інтересів та суверенітету [4].

Важливу роль у формуванні та впровадженні інновацій у сфері розподілу фінансових ризиків і забезпечення фінансових механізмів стабілізації економіки сьогодні відіграють міжнародні фінансові організації, пріоритетом яких є підтримання міжнародної фінансової стабільності й трансфер прогресивних фінансових механізмів у національні фінансові системи [5].

Сьогодні у світі існує велика кількість різних індексів і рейтингів. Аналіз найбільш відомих показує, що міжнародні агентства та організації використовують показники макроекономічного та соціального розвитку, використовуючи різні складові для розрахунку рейтингу держави. Міжнародні рейтинги є важливим джерелом інформації для багатьох учасників міждержавних відносин.

Розглянемо більш детально деякі міжнародні рейтинги та зробимо відповідні висновки щодо фінансової безпеки України. Індекс економічної свободи є досить показовим показником фінансового забезпечення країни. Він визначається 20-ма параметрами і дає уявлення про стан 186-ти світових економік. «Індекс економічної свободи передбачає одночасний розгляд кількох параметрів, за якими можна отримати оцінку рівня фінансової безпеки» [6].

Індекс економічної свободи є інструментом для поглибленого аналізу економік у всьому світі та розраховується на підставі 12 показників (раніше цих показників було 10). Україна у 2018 році набрала 51,9 бали зі 100 можливих і посіла у рейтингу 150-ту місце із 180 країн світу. Таким чином ми вчергове опинилися в групі країн з переважно невилною економікою. Як свідчать результати дослідження американського The Heritage Foundation [7], «Україна в рейтингу Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) 2018 року отримала 51,9 бала зі 100 можливих, збільшивши свій показник порівняно з минулим роком на 3,8 бали, піднявшись зі 166 місця на 150-те місце серед 180 країн-учасниць. Це відбулося завдяки значному покращенню монетарної свободи та свободи інвестицій» (рис. 1).

Таким чином, Україна залишається серед країн з «пригніченою економікою», яка характеризується тривалою політичною і безпековою кризою [6]. Дослідниками відмічаються істотні позитивні зміни в оцінці монетарної свободи та свободи інвестування. Натомість, наголошується на необхідності боротьби з корупцією, розвитку ринків капіталу, приватизації державних підприємств і вдосконаленні законодавчої бази і верховенства права [8].

Другий рейтинг, який необхідно враховувати при формуванні уявлення про стан фінансової безпеки країни та її фінансовий імідж – це «Doing Business» рейтинг. Його оцінка, а саме можливість ведення бізнесу в економічних умовах, базується 11-ти параметрах. Деякі показники фінансового характеру напряду впливають на рівень фінансової безпеки, а інші параметри оцінки – рівень захисту міноритарних інвесторів, початок підприємницької діяльності (власний бізнес), порядок та умови реєстрації тощо – мають опосередкований вплив на рівень фінансової безпеки держави. Зокрема, вони визначають умови ведення бізнесу, характеризуючи тенденцію вітчизняних інвесторів щодо ресурсів, які можуть бути використані для покриття внутрішнього державного боргу та є сигналом можливостей для розвитку малого та середнього бізнесу, які є активними користувачами фінансових продуктів. Оцінка фінансових результатів рейтингу «ведення

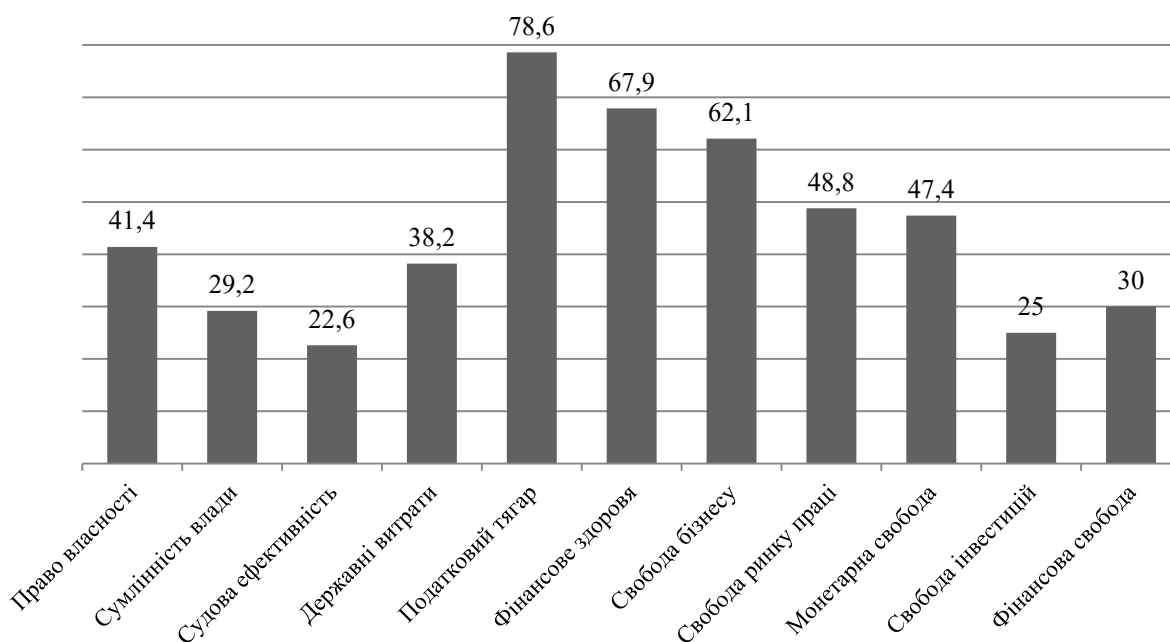

Рис. 1. Показники економічної свободи України за 2017 рік відносно індексу Index of Economic Freedom

Джерело: складено за даними [6; 7]

бізнесу», розрахованого для України наведено [9] (рис. 2 та рис. 3).

Індекс глобальної конкурентоспроможності, який містить інформацію про потенціал конкурентоспроможності у 140 країнах і базується на великій кількості економічної інформації, включаючи фінансові дані, які наведено (рис. 4). Глобальний фінансовий індекс (Global Findex) забезпечує оцінку рівня фінансової інклюзії у 159 економіках світу.

Аналіз та дослідження змісту, сутності, принципів та особливостей інклюзивного розвитку економіки і можливостей його досягнення у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку перебувають в центрі наукового пошуку багатьох країн та міжнародних інституцій, серед яких Організація економічного співробітництва та розвитку, Програма розвитку ООН, Європейська комісія, Міжнародний валютний фонд, Всесвітній економічний форум, Світовий банк, Міжнародний центр політики інклюзивного зростання. Так, одним із ключових пріоритетів у стратегії економічного зростання «Європа – 2020» (Europe 2020) визначено саме інклюзивність [10; 11]. «Термін «інклюзія» вперше було застосовано в 1970-х роках у США, але тоді виділяли лише соціальну інклюзію (процес збільшення ступеня участі усіх громадян

у соціумі через доступ до можливостей і справедливий розподіл результатів праці), але з плином часу поняття набуло поширення вже в економічному просторі» [12]. Рейтингова позиція держави на основі фінансової інклюзії у 2017 році становила майже 63% (рис. 5).

У 2018 році Україна була на 83-му місці з оцінкою 57 (з максимально можливого балу 100). Слід зазначити, що держава не в змозі конкурувати на ринках капіталу та визначати поточні напрями фінансової системи світових фінансових потоків. Фінансова система України та надійність її банківського сектору отримали низькі рейтинги [14]. Також, майже половина дорослого населення держави залишається поза фінансовою системою і не використовує фінансові продукти та послуги, не реалізує власні фінансові інтереси і не інвестує в активи фінансового сектору, який гостро потребує інвестицій. Ще можна відмітити наявність значного відставання рівня фінансової інклюзивності в Україні, що, в свою чергу, сприяє поширенню тіньових схем в економіці, відтоку капіталу, недоотриманню надходжень до бюджетів, та в підсумку зниження фінансової безпеки нашої країни.

Висновки. Аналіз позиції України в міжнародних рейтингах дозволяє зробити наступні висновки, що рейтинг

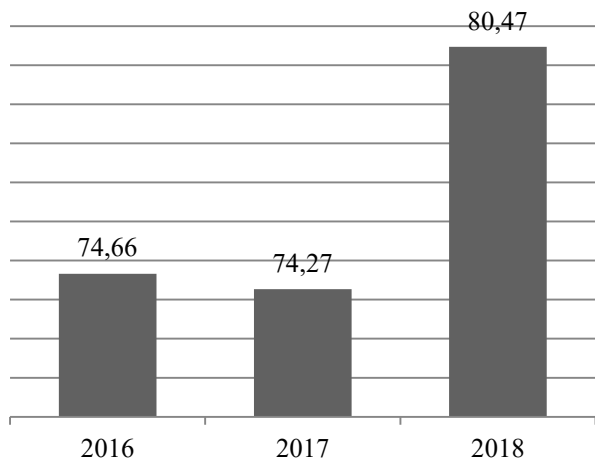

Рис. 2. Оцінки податкової складової фінансового забезпечення держави

Джерело: складено за даними [9]

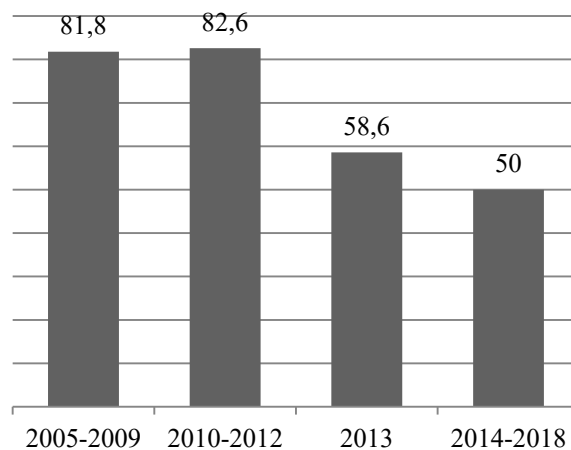

Рис. 3. Оцінка стану грошової складової фінансового забезпечення держави

Джерело: складено за даними [9]

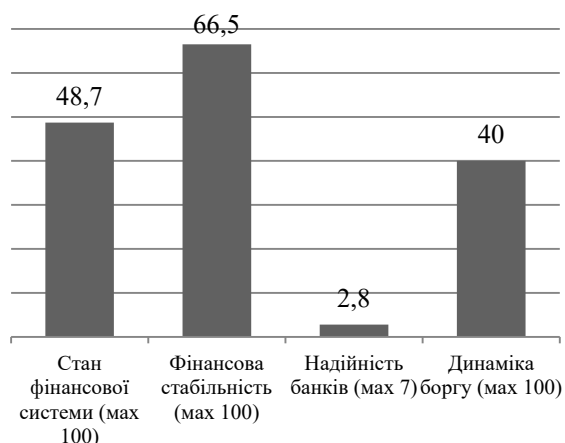

Рис. 4. Позиція України у світовому рейтингу конкурентоспроможності у 2018 році

Джерело: складено за даними [13]

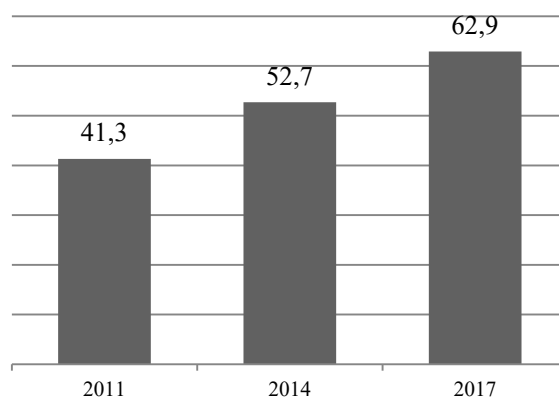

Рис. 5. Рівень фінансової інклюзії в Україні, %

Джерело: складено за даними [14]

України надзвичайно низький, стан фінансової безпеки національної економіки знаходиться на межі між задовільним і критичним значеннями. Такі фінансові показники, як економічна свобода, податкове навантаження, рейтинг ведення бізнесу, кредитування бізнесу та оподаткування бізнесу, мають тенденцію до вдосконалення.

У той же час незадовільний стан простежується в оцінці надійності банків, а отже, і банківської системи в цілому. Таким чином, за умови, що оцінка фінансової безпеки здійснюється зовнішнім інвестором або кредитором, який не має глибоких знань про особливості функціонування та розвитку фінансової системи України, а приймає рішення на основі міжнародних рейтингів національних економік, що є негативним для подальших фінансових рішень. Тому, на державному рівні, слід вжити термінових заходів для підвищення рейтингових позицій України через якісну трансформацію вітчизняної фінансової системи у напрямку підвищення рівня фінансової безпеки держави.

снюється зовнішнім інвестором або кредитором, який не має глибоких знань про особливості функціонування та розвитку фінансової системи України, а приймає рішення на основі міжнародних рейтингів національних економік, що є негативним для подальших фінансових рішень. Тому, на державному рівні, слід вжити термінових заходів для підвищення рейтингових позицій України через якісну трансформацію вітчизняної фінансової системи у напрямку підвищення рівня фінансової безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С. Економічна безпека : навч. посіб. К. : Знання, 2009. 647 с.
2. Калюжна Н.Г., Барон І.Г. Трансформація методичних підходів до оцінювання економічної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2018. №11. С. 22–27.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. К. : КНТЕУ, 2004. 759 с.
4. Карпінський Б.А. Індикатори фінансової безпеки в контексті збалансованості фінансової системи держави. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2008. Вип. 18(2). С. 131–145.
5. Власюк О.С. Тенденції розвитку міжнародних фінансів та стратегії діяльності міжнародних фінансових організацій у період кризи. К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. Т. 2. С. 419–437.
6. Глушач Ю.С. Міжнародні рейтинги як інструмент оцінки інтеграції країн у світовий простір. *Актуальні питання економічних наук* : зб. наук. праць. 2018. Київ. С. 10–13.
7. Country Rankings. 2018 Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking> (дата звернення: 21.01.2019).
8. Україна за рівнем економічної свободи 2018. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-za-rivnem-ekonomichnoyi-svobody-2018> (дата звернення: 10.10.2018).
9. Бобух І.Н. Стратегічні орієнтири економічного зростання в Україні. Інклюзивність як ключовий пріоритет. *Вісник НАН України*. 2018. №7. С. 55–70.
10. Економічна і соціальна рада ООН. URL: <http://www.un.org> (дата звернення: 21.12.2018).
11. Фінансова інклюзія. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3961976&cat_id=3115908 (дата звернення: 21.12.2018).
12. The Global Competitiveness Report 2018. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/competitiveness-rankings/#series=GCI4.C.09> (дата звернення: 19.02.2019).
13. Global Financial Inclusion. URL: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=1228> (дата звернення: 19.02.2019).
14. The Global Financial Centres Index 25. URL: https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_25_Report.pdf (дата звернення: 19.02.2019).

References:

1. Varnaliy Z.S. (2009) Economic security. K. : Knowledge, 647 p.
2. Kalyuzhna N.G., Baron I.G. (2018) Transformation of methodological approaches to assessing the economic security of Ukraine. *Business Inform*, no. 11, pp. 22–27.
3. Baranovsky O.I. (2004) Financial security in Ukraine (evaluation methodology and support mechanisms): monograph. K. : KNTEU, 759 p.
4. Karpinsky B.A. (2008) Indicators of financial security in the context of the balance of the financial system of the state. *Scientific Bulletin National Forestry University of Ukraine*, vol. 18(2), pp. 131–145.
5. Vlasyuk O.S. (2012) Trends in the development of international finance and strategies of international financial organizations during the crisis. K. : DNNU Acad. Finn. management, no. 2, pp. 419–437.
6. Glushach Yu.S. (2018) International rankings as a tool for assessing the integration of countries into the world. *Current issues of economic sciences*: coll. Science. Wash, K., pp. 10–13.
7. Country Rankings (2018) Index of Economic Freedom. <https://www.heritage.org/index/ranking> [in English] (accessed: 21.01.2019).
8. Ukraine according to the level of economic freedom in 2018. Retrieved from: <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-za-rivnem-ekonomichnoyi-svobody-2018> (accessed: 10.10.2018).
9. Bobukh I.N. (2018) Strategic guidelines for economic growth in Ukraine. Inclusion as a key priority. *Bulletin of the NAS of Ukraine*, vol. 7, pp. 55–70.
10. UN Economic and Social Council. Retrieved from: <http://www.un.org> (accessed: 21.12.2018).
11. Financial inclusion. National Bank of Ukraine. Retrieved from: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3961976&cat_id=3115908 (accessed: 21.12.2018).
12. The Global Competitiveness Report 2018. Retrieved from: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report2018/competitiveness-rankings/#series=GCI4.C.09> (accessed: 19.02.2019).
13. Global Financial Inclusion. Retrieved from: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=1228> (accessed: 19.02.2019).
14. The Global Financial Centres Index 25. Retrieved from: https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_25_Report.pdf (accessed: 19.02.2019).

ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ: МЕЖДУНАРОДНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

Аннотация. В статье исследуются показатели финансовой безопасности Украины и позиция государства в международных рейтингах, составленными международными организациями. Анализируется влияние оценок международных организаций на финансовую стабильность и безопасность страны, а именно показатели фискальной (налоговой) нагрузки, фискального здоровья, денежно-кредитной свободы, финансовой свободы, то есть показатели, которые могут быть использованы как показатели финансовой безопасности на макроуровне. Дана оценка индекса конкурентоспособности Украины и глобальному финансовому Индексу, которые обеспечивают оценку уровня финансовой инклюзии страны. Сделаны выводы, что рейтинг Украины чрезвычайно низкий, состояние финансовой безопасности национальной экономики находится на грани между удовлетворительным и критическим значениями, прослеживается неудовлетворительное состояние в оценке банковской системы в целом. Предложено на государственном уровне принять срочные меры для повышения рейтинговых позиций Украины через качественную трансформацию отечественной финансовой системы в направлении повышения уровня финансовой безопасности государства.

Ключевые слова: рейтинг, индекс, финансовая безопасность, финансовый кризис, финансовая стабильность, финансовая инклюзия, финансовая система.

ASSESSMENT OF THE STATE OF FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE: INTERNATIONAL DIMENSION

Summary. The article examines the indicators of financial security of Ukraine and the position of the state in international rankings compiled by international organizations. Some international ratings are considered in detail and the corresponding conclusions concerning financial safety of Ukraine are made. The impact of assessments of international organizations on the financial stability and security of the country is analyzed, namely indicators of fiscal (tax) burden, fiscal health, monetary freedom, financial freedom, is indicators that can be used as indicators of financial security at the macro level. An assessment of the Competitiveness Index of Ukraine and the Global Financial Index are provided and provided, which provide an assessment of the level of financial inclusion of the country. It is concluded that Ukraine's rating is extremely low, the state of financial security of the national economy is on the border between satisfactory and critical values, there is an unsatisfactory state in the assessment of the banking system as a whole. Provided that the assessment of financial security is carried out by an external investor or lender who does not have deep knowledge about the peculiarities of the functioning and development of the financial system of Ukraine, but makes decisions based on international ratings of national economies, which is negative for further financial decisions. Almost half of the adult population of the state remains outside the financial system and does not use financial products and services, does not pursue its own financial interests and does not invest in the assets of the financial sector, which is in dire need of investment. It is also possible to note the significant lag in the level of financial inclusion in Ukraine, which, in turn, contributes to the spread of shadow schemes in the economy, capital outflows, shortfalls in budget revenues, and ultimately reduce the financial security of our country. Therefore, at the state level, urgent measures should be taken to increase the rating positions of Ukraine through a qualitative transformation of the domestic financial system in the direction of increasing the level of financial security of the state.

Key words: rating, index, financial security, financial crisis, financial stability, financial inclusion, financial system.